

Zülfüyyə HÜSEYNOVA
AMK-nın doktorantı

AŞIQ SƏNƏTİNDƏ “PIŞROV” JANRI

Açar sözlər: *peşrov, aşıq, hava, ifaçı, repertuar*

Çox zəngin Azərbaycan aşıq sənətində havaların silsilələr təşkil etməsi məlumdur. Həmin silsilə havaların araşdırılması, sayının müəyyənləşdirilməsi, yeni yaranmışlar və ənənəvi havaların təyin edilməsi vacib məsələlərdəndir. Şirvan bölgəsində silsilə havalar geniş yayılmışdır. Onlardan biri də “Peşrov” aşıq havalarıdır.

Şirvan aşıq mühitində məclis “Peşrov”la açılır. “Peşrov” sözünün mənası “giriş”, “başlanğıc”, “öndə, qabaqda gedən” deməkdir. Bəzən aşıqlar arasında ona “Pişro”, yaxud “Peşro” da deyirlər. Filologiya elmləri doktoru Şirvan aşıq sənətinin tədqiqatçılarından olan S.Qəniyevin “Şirvan aşıqları” kitabında isə bu havalar “Pişrev” kimi yazılıb. Türk şifahi ənənəli professional musiqisində də “Peşref”lərə rast gəlmək olar. Bundan başqa ərəb ölkələrində, xüsusilə İraqda Türk “Peşref”lərindən qaynaqlanan “Başraf”lar geniş yayılmışdır. Azərbaycanda isə “Peşrov”lar yalnız Şirvan aşıq mühitində məxsus havalardır. Hətta bu mühitdə peşrov ifa edə bilməyəni aşıq hesab etmirlər. “Peşrov”lar aşıq məclislərində, toy mərasimlərində ifa olunmuş, həmçinin müxtəlif oyunları da müşayiət etmişdir. ADBTİA-nın prorektoru, professor Dilqəm Quliyev “Novruz bayramında Azərbaycanın xalq oyunları” məqaləsində yazır: Novruz bayramında pəhləvanlar hər əlinə bir mil alıb başının üstünə qaldırardı.... Oyunun axırına bir qədər qalmış camaat pəhləvanların birindən xahiş edərdi ki, gənclərlə güləşsin. Bu zaman Altıaylıq Əbdüləli papağını başından yerə qoyar, sarı ipək qurşağını açar, ipək köynəyini çıxardar, sonra onun qabağına bir tünükə qoyardılar. Oyun qurtardıqdan sonra məşhur musiqişünas, xanəndə Hacı Zeynal oğlu Ağa Kərim Altıaylığın şəninə pişro deyərdi”.

“Peşrov” havaları zaman-zaman aşıqlardan tarzənlərin də repertuarına daxil olmuşdur. XX əsrin 70-80-ci illərində toy mərasimlərində aşıqlar tədricən öz yerlərini xanəndə-sazəndə dəstəsinə vermişdir. Buna baxmayaraq, bir çox aşıq havaları xalq tərəfindən tələb olunurdu. Xanəndə-sazəndə dəstəsi isə xalqın zövqünü oxşamaq üçün həmin havaları öz repertuarlarına daxil edirdilər. Bəzi ritmik havaları muğam

dəstgahlarında şöbə və guşələrin arasında rəng kimi çalırdılar. Hətta SSRİ Xalq artisti B.Mənsurovun ifasından nota yazılaraq, 1985-ci ildə nəşr olunmuş “Azərbaycan diringi və rəngləri” məcmuəsində diringilərin sırasında “Pişro” aşıq havalarına rast gəlmək olar. Onlardan biri “Pişro”, digəri isə “Qədim pişro”dur. Çox güman ki, həmin havalar da bu yolla tarzənin repertuarına daxil olmuşdur.

Pişro

Qədim Pişro

Peşrovlar xalq arasında geniş yayıldığı üçün aşıqlar həmin havaları müxtəlif şeir mətnlərinə oxumuş, bəzən yeni havalar da yaratmışlar. Nəticədə yeni yaranmış havalar, ənənəvi peşrovlara qarışmağa başlamışdır. Bu səbəbdən Peşrovların sayının müəyyənləşdirilməsi zamanı müxtəlif fikirlərə rast gəlinir. Həmçinin bir havanın müxtəlif adlar altında oxunması, eyni zamanda bir havanın oxunduğu müxtəlif poetik mətnlərin adı ilə adlandırılması repertuarın dəqiq təyin olunmasına çətinlik törədir.

Müxtəlif elmi mənbələrdə 12 və ya 7 peşrovun olduğu məlumatı verilir. Bu mühitin nümayəndələri isə repertuarlarında 6-7, bəziləri isə

10-12 peşrovun olduğunu söyləyirlər. Bütün deyilən fərqli fikirləri tutuşduraraq onlar arasındakı uyğunluğu tapmağa, peşrovların sayını dəqiqləşdirmək lazımdır.

Belə ki, B.Hüseynli, T.Kərimova Şirvan bölgəsinin tanınmış zurna və balaban ifaçısı Əli Kərimovdan bəhs olunan “Əli Kərimov” kitabında ustadın “yaşlı aşıklardan 10-12 “Peşrov” növünün olduğunu eşitdiyi” qeyd olunur. Ə.Kərimov onlardan ikisini – “Əlicazi” (yaxud “Əlicadı”) və “Çobanyaylağı”-nı repertuarına daxil etmişdir.

Musiqişünaslardan isə Kamilə Axundova Şirvan aşığı mühitinin tanınmış nümayəndəsi olan Aşığı Şamil Piriyevdən bəhs edən metodiki materialda aşığın repertuarından bəzi havaları (“Eyvazı”, “Osmanı Koroğlu”, “Gəraylı”, “Qara qafiyə”, “Şirvan gözəlləməsi”), o cümlədən “Kərəm peşrovu”, “Hicazı peşrovu”, “Şur peşrovu”nu nota köçürmüşdür.

“Şur” peşrovu

Mə - ni bir qə - ləm - - - qaş - li - nin qaş - li - nin

Na - zı öl - dür - dü öl - dür - dü na - zı öldürdü öl - dür - dü

çiy - ni xur - ma - yı saç - - - li - nin sö - zü öldürdü

öl - dür - dü sö - zü öl - dür - dü öl - dür - dü

“Kərəm” peşrovu

Ye - ri ka - bar qı - zı ye - ri ye - ri ka - bar qı - zı ye - ri

Ça - lın ca göz - la - rım sa - ni sa - bar çı - xan dan ul - du - zu

do - ğun - ca göz - - - la - rım sa - ni Do - ğun ca göz - la - rım sa - ni

Do - ğun - ca göz - la - rım sa - ni

“Hicazi” peşrov

Ca - num kək - lik go - züm kək - lik Ca - num kək - lik go - züm kək - lik
ye - ni - sün ya n - ma b'n - zər Ba - xıb - bu - xıb ay qı - ya qı - ya
Ba - xıb - bu - xıb ay qı - ya qı - ya Ba - xı - sün ya n - ma b'n - zər ri ma ben zer
Qa - ya - lar dan g - lir u - nun
Qa - ya - lar dan g - lir u - nun cı - mın - lır - dı ke - cır - gü - mün
Ey - nin - de - ki ay at - las do - nun gu - lu - sun ya n - ma b'n - zər Gü - lu - sun ya
n - ma b'n - zər ay Ey da - di bi - - - - - dad hey

Şirvan aşığı məktəbinin repertuar məsələləri filoloqlar tərəfindən də müəyyən qədər araşdırılmışdır.

Filologiya elmləri doktoru M.Qasımlı “Ozan-aşığı sənəti” kitabında adlarını qeyd etməsə də “on ikiyə yaxın belə hava var” yazmışdır. Digər filoloq – Şirvan aşığı mühitini öz sahəsi üzrə dərinlən araşdıran tədqiqatçılardan biri olan filologiya elmləri doktoru S.Qəniyev 6 peşrovun (“Eyvaz peşrovu”, “Kərəm peşrovu”, “Çobanyaylağı peşrovu”, “İbrahimi peşrovu”, “Əlicadı peşrovu”, “Şur peşrovu”) adını qeyd etmişdir. O, hər hava haqqında məlumat vermişdir ki, bunlardan da “Əlicadı pişrevi” diqqəti xüsusilə cəlb edir. S.Qəniyev bu havanın həm də “Kəkliyi” kimi tanındığını yazmışdır. Müəllif “Şirvanın yaşlı ustad sənətkarlarının dediyinə görə, bu havanın məşhur balabançı Əli Kərimov Dədə Bilalla məclislərə gətirdiyi zaman bəstələmişdir. Ona görə də havanın adı “Əlicadı” (Əli icadı) adlanır” izahını vermişdir.

Məsələni dəqiq araşdırmaq üçün bu mühitin aşığı ilə də söhbət aparmış, müəyyən fikirlər əldə etmişik.

Şirvan aşığı məktəbinin canlı ensklopediyası sayılan Aşığı Xanmusa bu mühitdə 6-7 peşrovun oxunduğunu, digərlərinin isə melodik baxımdan eyni olub, fərqli adlarla tanındığını söyləmişdir. Onun dediyinə görə, “Koroğlu peşrovu” indi hamının tanıdığı “Əlicadı peşrovu”dur. Hətta “Koroğlu peşrovu”, “Əlicadı peşrovu” və “Hicazi peşrovu” əslində müxtəlif adlarla tanınan eyni havadır. Uzun illərdən sonra Əli Kərimovun ifasında səslənib, məşhurlaşdığı üçün belə adlanır. Sadəcə “Koroğlu peşrovu” Əli

Kərimovdan bəhs olunan kitabda “Əlicadı” yaxud “Əlicazi”, Şamil Piriyyəvə həsr olunmuş metodiki vəsaitdə isə “Hicazi peşrov” adı ilə qeyd olunmuşdur. “Əlicazi” və “Hicazi” sözləri də bir-birinə oxşayır çox güman ki, dialekt baxımından dəyişikliyə uğrayıb. Bundan başqa “İbrahimi peşrov”, “Eyvaz peşrov”ları da Şirvan aşığıları arasında məşhurdur”.

Bu mühitin tanınmış aşığılarından olan Aşıq Mahmudun davamçısı, onun oğlu Aşıq Vüqar Mahmud oğlu isə “Peşrovun bir neçə növü var: “İbrahimi peşrov”, “Çobanyaylağı peşrov”, “Hicazi Peşrov”, “Eyvaz peşrovu”, “Qədim peşrov”, “Bilal peşrovu”, “Əlicadı peşrov”” məlumatını vermişdir. Həmin havalardan “İbrahimi peşrov” Aşıq İbrahim, “Bilal peşrovu” isə Aşıq Bilal tərəfindən yaradılıb. “Çobanyaylağı peşrov”unu bəzən şeir mətnin sözlərinə görə “Telli sazım peşrovu” da adlandırırlar. Lakin bunlar eyni melodiya malik havalardır. Aşıq Vüqarın “Koroğlu peşrovu” haqqındakı fikirləri də digər aşığılarla üst-üstə düşür. O qeyd etdi ki, əslində bu hava məşhur balaban, zurna ifaçısı Əli Kərimov tərəfindən yenidən repertuara qaytarıldığına görə “Əlicadı” (yəni, “Əlinin icadı”) adı ilə tanınmağa başlamışdır.

Bütün deyilənləri, əldə olunan müxtəlif fikirləri uzlaşdıraraq belə nəticəyə gəlmək olar ki, Şirvan aşığı mühitində peşrovun 7 növü – “Əlicadı peşrov”(“Hicazi peşrov”), “Qədim peşrov”, “Şur peşrovu”, “Eyvaz peşrovu”, “Çobanyaylağı peşrovu”, “İbrahimi peşrov”, “Kərəm peşrovu” məlumdur. Bunlar ənənəvi peşrovlar hesab olunur. Digər peşrovlar (“Bilal peşrovu”, “Əhməd peşrovu” və b.) isə sonradan, bu mühitdə aşığı sənətinin inkişafının nəticəsidir.

Ədəbiyyat:

1. Kamilə Axundova. Aşıq Şamil Piriyyəv. Metodiki vəsait. B.: 1988.
2. Məhərrəm Qasımlı. Ozan-aşıq sənəti. B.: 2005.
3. Seyfəddin Qəniyyəv. Şirvan aşığıları. B.: Nurlan, 2007.
4. Б.Гусейнли, Т.Керимова. Али Керимов. М.: Сов.комп, 1984.

Зульфия Гусейнова

Жанр «Пешров» в ашугском искусстве

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются ашугские песни «Пешров», которые исполняются в Ширванской ашугской среде. Здесь попыталось определить количество этих песен. С этой целью автор процитировал научные источники, провел беседы с ашугами и сделал соответствующие выводы.

Ключевые слова: *пешров, ашуг, песня, исполнитель, репертуар.*

Zulfiyya Husseinova

The genre “Peshrow” in the ashug art

SUMMARY

The paper is about “Peshrow”, the ashug songs which are performed in Shirvan ashug environment. It is attempted to define the number of these songs. For this purpose the author cited some scientific sources, had talks with the ashugs and came to definite conclusions.

Key words: *peshrow, ashug, song, performer, repertoire.*

Rəyçilər: professor Vaqif Əbdülqasimov
dosent Jalə Qulamova